

Передмова до американського видання

Я ніколи не вірила в зрежисовану фотографію, принаймні не вважала її засобом для фіксування правди. Роки роботи фотожурналісткою показали, наскільки фальшивими можуть бути такі знімки. Я зрозуміла це, коли фотографувала рукостискання для FEMA¹, робила політичні репортажі для газети «The New Orleans Advocate» і була змушена досліджувати боротьбу «жителів боліт з алігаторами» на замовлення телеканалу «The Weather Channel» після торнадо в Луїзіані. Ось чому все моє ество противилося рішенням їхати знімати портрети українських добровольців – ветеранів війни на Донбасі, які стали в стрій 2014 року. Для мене це була незнайома територія, я садовила їх перед чорним простирадлом і використовувала спалах – абсолютно чужо для мене річ – щоб створювати світло, а не ловити його в моменті. Несподівано для себе я почала режисерувати кадри, а не знімати – нюанс, на який завжди вказували найкращі майстри художньої фотографії. Студійна

¹ Федеральне агентство з надзвичайних ситуацій США (прим. пер.).

обстановка вимагала вигідного позування, презентації героїв у тому вигляді, у якому вони б хотіли постати перед світом, або так, як фотограф хотів би їх показати світові. Ідеальний кадр замість справжньої картинки без прикрас.

Я ніколи не вірила в зрежисовану фотографію. Але навіть у цих трохи штучних портретах зуміла зафіксувати добровольців у найбільш вільному вигляді. Коли вони дивилися на мене, а не в об'єктив. Коли очі передавали мить істини, яка до цього проявилася в їхніх голосах під час багатогодинних інтерв'ю. Якби незнайомець подивився на обличчя цих добровольців, послухав їхні історії, можливо, зміг би знайти когось подібного до себе. Кожен солдат зміг би впізнати в них своє плем'я.

Знання високого мистецтва та техніки ніколи не належали до моїх сильних сторін. Так, я писала текстові підводки до виставок, грантові заявки або описові частини до публікацій, у яких процес творення мистецтва вважався критично важливим чинником, але робила це не як експертка. Навіть локації в Україні, де я фотографувала своїх ветеранів після запису їхніх історій, не були студіями в класичному значенні. Мій основний інструмент – чорне простирадло. Я натягувала його у квартирах по всьому Києву: підвішувала на двосторонній скотч або примотувала до старих радянських ламп, а ще напинала на випадкові гачки на складах чи бункерах Донбасу або навіть прив'язувала між двома деревами в лісі на передовій.

Деякі фоторедактори, які переглядали ці роботи, критикували мене за використання спалаху та недоотримання балансу білого. Тони завжди відрізнялися залежно від місця знімань і природного освітлення в певний день. Ті ж самі редактори ігнорували записи

історій добровольців. Тому що добровольчий рух, війна в Україні були «не на часі», вони їх не цікавили й не підштовхували до публікації або виділення американських грантових коштів. На цих солдатах не зробиш гарячих новин або клікабельних заголовків, тож я працювала за своєю ініціативою, а не виконувала редакційне завдання.

Розпочинаючи проект у 2018 році, я не давала оголошення про набір учасників. У мене не було чіткого переліку критеріїв, яким вони мали відповідати. Єдиною вимогою була участь у рухові 2014 року. Крім того, я намагалася не брати інтерв'ю у командирів, розкручених «героїв» чи людей, які самі писали мені й просили взяти їх у проект. І не тому, що їм не було чого розповісти. Просто їхня участь була занадто спланованою, занадто передбачуваною, занадто чітке уявлення вони мали про те, що саме я маю знімати.

Але моя історія була не лише про добровольців та значення, якого вони надають боротьбі за свободу. Ішлося не лише про те, щоб донести до світу правду про поточну ситуацію, показати війну в Україні та той факт, що у ХХІ столітті люди все ще воюють за свою незалежність. Я шукала історію, яку одного дня можна очистити від прапорів, одностроїв, кордонів та самої країни. Універсальну історію ветерана війни.

Валькірія

*Вересень 2018 року
Торецьк, Україна*

Я дивлюся на Валькірію з заднього сидіння камуфльованого автомобіля, коліна притискаю до радянської гвинтівки, що впирається у спинку сидіння Сергія. Ми з Діланом залишили нашого фіксеря на кілька днів на фронті на сході України. З нами зараз немає навіть нашого запасного водія. Він повернувся за моїм щоденником, який зостався в Авдіївці, ще одному прифронтовому місті на Донбасі. Мене розпирають емоції, я гублюсь у перекладі між росіянкою та українцем: жоден з них не говорить англійською.

Ті, хто воювали, розуміють одне одного й так.

Ділан тримає на колінах моє обладнання. Валькірія безперестанку перемикає музику, не дослуховуючи жодну пісню до кінця. Вона простягає мені «стеллу», щоб я зробила ще один ковток. Я передаю пляшку Ділану. Раніше, у магазині на заправці, Валькірія зняла з плеча шеврон з емблемою свого підрозділу і запхала в кишеню – пряме й однозначне

свідчення того, що сьогодні вона збирається пити й порушувати правила.

Сергій, водій і товариш Валькірії, наспівує її справжнє ім'я: «Юууууууляя». У його голосі обурення змішується з обожнюванням, і виходить щось типу «Ну куди ти, божевільна?», коли вона перемикає на іншу пісню. Я сміюся й дивлюся на Ділана, він повертається й усміхається у відповідь, бо теж це відчуває – Валькірія дика, люта і сповнена вогню. Вона затискає пиво між ногами, поки ми сповільнюємо рух на блокпості на виїзді з Торецька, прифронтового міста зі зруйнованою ратушою на центральній площі, розташованого менш ніж за пару кілометрів від лінії фронту. Тут базується підрозділ Валькірії. Ми проїжджаємо місто, сповільнюємо швидкість і знову пригальмовуємо, щоб огинати виїзди і ями від мінометних та артилерійських обстрілів. Коли розганяємося, Валькірія наново вмикає музику, знаходить іншу пісню на телефоні, запалює ще одну сигарету й струшує довгим волоссям. Фари зустрічного автомобіля на мить підсвічують її бурштинові пасма, вночі більше схожі на лев'ячу гриву.

Я познайомилася з нею кілька днів тому під час інтерв'ю, влаштованого моїм міксером Дубасом, який знав Валькірію з перших років війни. Тоді вони обоє були добровольцями, служили в добровольчому батальйоні – про це поняття я не мала уявлення, доки моя нога не ступила на землю України. Там, звідки я родом, термін «ветеран», принаймні стосовно війни та військових дій, означав лише одне – цивільну особу, яка піднімає праву руку, складає військову присягу й підписує контракт, щоб стати на захист своєї країни. Тоді їй платять гроші, навчають, дають зброю, тренують і забезпечують медичною допомогою, а після закінчення

служби її раптом починає хвилювати День ветеранів. Але, як я згодом дізналася, це загальне визначення не стосувалося українських ветеранів, особливо тих, хто став у стрій у 2014 році на початку війни. І особливо воно не стосувалося Юлії Толопи, і саме тому я так хотіла з нею зустрітися.

Під час нашого інтерв'ю вона говорила виключно російською, згорбившись на стільці на старому покинутому цегляному складі, який перетворили на казарму на передовій. У приміщенні заледве вистачало місця для кількох столів і п'яти військових розкладачок між ними. Я сиділа навпроти Юлі на розчищеній від речей розкладачці просто біля дверей, об одвірок яких щойно вдарилася головою. Вона одразу ж простягла мені фломастер і наказала намалювати зірку в кінці ряду інших позначок, що вказували на серію подібних інцидентів.

У Валькірії було гостре підборіддя, добре виліплений ніс, виразний рот і світло-блакитні вовчі очі, які зблискували під гривою волосся, цього разу щільно закрученого в пучок. Вона нахилилася вперед, уперлася ліктями в коліна, зчепивши долоні в замок, і слухала, як Дубас перекладає моє перше запитання. Я бачила край татуювання у вигляді пера, яке починалося біля кісточки її великого пальця, прямувало до зап'ястка під годинник з білим циферблатом і крупними стрілками та губилося під гроном яскравих молодіжних браслетів: зеленого, жовто-блакитного, у кольорах прапора України, та червоно-чорного, у кольорах українських націоналістів. На чорному шнурку на шиї, біля срібного українського тризуба на ланцюжку, звисала ромашка.

– Що ти робила до Майдану? Яким було твоє життя?

Це було дурне перше запитання для інтерв'ю, але з чого взагалі можна почати розмову з такою людиною

як Валькірія? З жінкою, яку, як я уже знала, затаврували як зрадницю Росії, яка покинула свій дім і свою країну ще у вісімнадцять років і вже за кілька місяців ледь не загинула, воюючи проти колишньої батьківщини.

Усе почалось у 2014 році з Революції гідності в Києві та її учасників, які продовжили свою боротьбу на сході України. Вони стали добровольцями нової війни й билися за те, у що вірять, а не за наказом уряду. Усе почалося з того типу патріотизму, який лиш віддалено нагадував реалії моєї військової служби.

Торнадо патріотизму

*Спогади про гні й тижні після
теракту 11 вересня 2001 року*

Мені часто доводиться нагадувати собі, що не всі в Америці розуміють фразу «11 вересня» і сприймають її як я та багато інших людей. Двадцять років – досить, щоб виросло покоління чоловіків і жінок, які знають про цю подію, але не провалюються в безодню моторошних спогадів при кожній згадці про неї. Вогонь і вибухи, пасажирський літак зі зловмисним розворотом входить у другу вежу-близнюка, люди вистрибують з вікон, їхні тіла, наче іграшкові фігурки, цілу вічність падають вниз на тлі яскравого синього неба того ідеального вересневого ранку. Нове покоління не пам'ятає неприхованого жаху в голосі, криків про допомогу, сюжетів про людей по всьому світу, які святкують агонію та загибель американців. Не пригадає страти й обезголовлення в прямому ефірі, Деніела Перла... веж, що склалися у хмарі диму, як піщані замки від вітру. Вони не пам'ятають гострого усвідомлення, що ми живемо у світі, здатному на таке, що на нас напали